

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Universitätsbibliothek Paderborn

R. P. Ioannis Azorii Lorcitani, Societatis Iesv Presbyteri Theologi, Institvtiones Morales

In Qvibus Vnivers[a]e Qvaestiones ad Conscientiam recte aut prauè
factorum pertinentes, breuiter tractantur

Azor, Juan

Coloniae Agrippinae, 1602

1. De lege naturali.

urn:nbn:de:hbz:466:1-14077

rum Prima constat tribus Digestis, Vetere, Infortiatio, & Nouo. Hæc Pars continet quinquaginta libros Digestorum in tria volumina partitos. ita ut Digestum vetus contineat vigintitres libros, Infortiatio, quatuordecim Nouum quoddecim. Secunda Pars Iuris Ciuilis, dicitur Codex, continet nouem libros in quibus habentur Constitutiones, & Rescripta Imperatorum. nam Prima pars tribus Digestorum voluminibus contenta habet Responſa veterum Iuriconsultorum, quæ Imperatorum nutu, & voluntate, legis auctoritatem obtinuerunt. Tertia Pars dicitur volumen, quod quatuor partibus constat, Institutionibus nempe Iustiniani Imperatoris; tribus libris Codicis, videlicet decimo, vndecimo, & duodecimo; nam reliquos nouem continet Codex, & Authenticis constitutionibus eiusdem Iustiniani Imperatoris, & libro Feudorum.

Allegatur autem Ius Ciuile septem modis. Primo, si quis ex argentijs, §. i. ff. De edendo. & significatur, eam legem esse in aliquo, ex quinquaginta libris Digestorum, hoc est, in lege, quæ incipit: si quis ex argentijs. §. i. in titulo de edendo. Secundo modo: Minime. C. de Episc. audien. hoc est, in I. Cuius initium est, Minime, in Codice, titulo De Episcopali audientia. Tertio modo: C. de Agriculis, & Censibus. Cum scimus, lib. 11. & significatur, eam legem non esse in noue libris Codicis, sed in vno ex tribus libris, qui habentur in volumine, in quo Institutiones Iustiniani, & Authenticæ continentur. Quarto modo: Authent. statuimus. C. de Episc. & Cleric. hoc est, in lege, cuius initium est, statuimus, in Codice, titulo de Episcopis, & Cleric. Quinto: Authent. De Lenis. §. Sancimus, hoc est, in Authent. de Lenonibus. §. Sancimus. Sexto modo: In lib. Feud. de prohibita Feud. alie. c. vel l. Quoniam, hoc est: In capite, vel lege, quæ incipit, Quoniam in libro Feudorum, Titulo De prohibita feudi alienatione. Septimo, Instit. de re. diu. §. 11. e. a, hoc est, in Institutionibus Iustiniani, Titulo De rerum diuisione, §. Item ea.

IOANNIS AZO-
RII LORCITANI, E SOCIETATE IESV,
INSTITVTIO
NVM MORALIVM,
LIBER VI.
De lege Naturali, Diuina veteri,
& Noua.

CAPVT PRIMVM.

De Lege Naturali.

PRIMO queritur, Quidnam sit lex naturalis? quod est querere, An lex naturalis sit habitus mentis, an rationis actus? Respondeo cum S. Tho. 1. 2. q. 94. Gabr. 3. d. 37.

q. 1. a. Richard. 3. dist. 37. art. 1. q. 1. Sor. lib. 1. de insti.

q. 4. art. 1. non esse habitum mentis, sed actum: quia est quedam rectæ rationis præscriptio, qua quid agendum, quid fugiendum, præscribitur, nõ qualitas ex actibus sæpius repetitis comparata. Sed sciendum est, apud Theologos legem naturalem aliquando dici naturale rectæ rationis lumen, quod semper quasi habitu ostendit, quæ sunt agenda, quæ fugienda, & est ipsa hominis ratio, qua bona, & mala perspicimus, & iudicamus: aliquando lex naturalis vocatur tota communitio eorum signorum, siue imaginum in mente impressarum, quibus etiam quasi habitu agenda, & cauenda discernimus, & sunt species, & imagines referentes res bonas, & malas, agendas, vel fugiendas: aliquando lex naturalis est ipsum rectæ rationis præscriptum, siue iustum. obijcies legem naturalem nec obliuione deleri, nec vetustate temporis extingui, nec per peccatum auferri, nec vnquam animo euelli; ergo huiusmodi lex nõ est actus. Respondeo, ideo legem naturæ nunquam aboleri, quia manent eius in mente semina, & principia: eiusmodi autem principia non tantum sunt simulachra, & imagines rerum agendarum, fugiendarumque, hæc enim licet post actus maneat in nostris mentibus impressa, at tamen vt primum natifumus, vna cum ipsa natura legem naturalem hausimus, & accepimus, quia sunt in nobis insita huiusmodi legis semina, nimirum ipsa mentis ratio, quæ sine vilo externi doctoris magisterio perspicit, quid sit faciendum, quid sit eligendum, quid cauendum, quid amplectendum & sequendum: & hoc est, naturale rectæ rationis lumen, quod semper manet, quamuis aliqua ex parte obſcuratur, vt dicam inferius.

Secundo queritur, An lex naturalis lege humana tolli, restringi, aut minui possit? Iuris ciuilis, & canonici interpretum videtur esse sententia, legem naturæ, iure humano scripto posse aliquando tolli, aut ex parte restringi, contrahi, atque diminui. Inde probant, quia legis naturalis est, nemini auferre quod suum est; at leges ciuiles Vſurpationis, quam præscriptionem appellant, adimunt vero Domino, quod suum est: & tamen ex leges iure canonico sunt approbate. Secundo, Iuris naturalis est, ne innocente perimamus; at legibus ciuilibus constitutum est, vt secundum allegata, & probata reus in iudicio condēnetur. Vnde fit, vt is, quæ iudex priuatum nouit esse innocentem, in iudicio tamen, quæ sunt allegata, & probata reum esse condēnetur, iuste non solui pecuniaria poena muldetur, sed etiã capite dānetur. Tertio, iure naturali parentes filijs alimēta debent, & legitimam bonorū portionem: Eodem iure naturali filij debent parentes alere, & tamē ius ciuile videm⁹ sepe priuare filios, aut parētes legitima hereditatis portione, & debitis alimētis. Quarto, iure naturali quisq; nat⁹ est liber, & tamē legibus humanis aliqui serui redduntur, c. de Raptorib. 26. q. 1. Raptor foeminae fit seruus ipsius, vel parentū, nisi velit se redimere: c. Ad liberandū, c. 1. ita quorundā, de Indens, deferētes Saracenis arma, vel alia necessaria ad oppugnandos Christianos, sūt serui capientiu. Quinto, t. lte S. Th. 2. 2. q. 10. 4. 10. Ecclesia habet ius & potestatem priuadi Paganos nondū ad fidem, & religionē Christi cōuertētos omni imperio, iure & domino q̄ habent in eos, qui sacro baptisate

abluti Christo sese tradiderunt. Communis est Theologorum opinio, quam habet. S. Th. 1. 2. q. 94. a. 5. & quæ colligitur ex Gratiano, d. 5. §. Hæc que de privilegijs, vers. naturale ius: legem naturalem nec ex toto, nec ex parte posse lege humana abrogari, atq; hæc est vera opinio: nam quod lex naturalis imperat, est per se bonum: & id, quod prohibet, est per se malum: rerum autem naturæ, & substantiæ nequeunt humana potestate mutari. At quoniam in bonis, & malis sæpè circumstantiæ rerum variatur, ideo lex naturalis mutata materia videtur ex toto, vel ex parte mutari.

Nec obiecta, huic sententiæ quicquam offi-
ciunt; quoniam in ijs omnibus, & alijs similibus, non lex naturalis, sed legis naturalis materia mutatur variatis rerum circumstantijs: primum enim soluitur, si dixerimus, leges vscapionis, aut præscriptionis, vt vocant, nequaquam tollere legem, aut ius naturale: Sed ideo esse iustas, quia ad commune bonum tuendum, & conferuandū sunt instituta: nimis, ne rerum dominia diu incerta maneant, tum vt lites, quæ solent esse alioqui innumera, inextricabiles, & interminabiles, dirimantur; & pax in Republica conferuetur. Et propterea commune bonum priuato, antefertur; hoc est, propter salutem, & incolumitatem communem priuati homines iure possunt suorum bonorum dominio spoliari. Secundum diluitur argumentum: Licet inter Auctores tum Theologos, tum iuris Canonici, & ciuilibus interpretes variæ sententiæ sint de innocente, qui secundū allegata, & probata reus, & nocens esse conuincitur: de ea tamen re alibi cōmodius differemus: In præsentia id tantum dixisse contenti, eiusmodi innocentem iure posse capite damnari, non quia ius naturale iure ciuili tollatur, sed quia ob commune bonū in iudicio procedere oportet ex publicis hominum testimonijs & dictis, non ex priuata iudicis sententiā: alioqui enim ius singulorum hominum, affectibus obiectum posset passim, & facillè perueri. **D. C. E. 3.** ex hoc solū concludi, nō posse innocentem, qui probatur fuisse criminis reus, absolui à Iudice secundum suam priuatam notitiam: non tamen iure posse morte damnari. **R. spondeo,** posse etiam contingere, vt cōmune Republicæ cōmodum, salus, inquam, & pax conseruari non possit, nisi innocens statim capitis condemnatur, si ex allegatis, & probatis in iudicio eum deliquisse constiterit. Fieri enim potest, vt totus populus, siue ciuitas petat eius condemnationem, & magnopere offendatur, nisi, pro criminis denunciatione, & probatione sententiā pronuntiata, damnatur. Quod tertio loco obijciebatur circa alimenta filijs, vel parentibus debita; id nequaquam nobis aduersatur. Est enim obseruandum, aliquando ijs hominibus ita alimenta deberi, vt nunquam ea detrahi, denegari queant: V. G. si sit filius, qui nihil habeat, quo vitam suā cōmodè sustentet, ita vt viribus arte, industria, & spe omni humani subsidij destituatur, nulla lege humana potest alimentis sibi debitis priuari, hoc enim ipsa muta animalia nos docent. Aliquando verò absque bonis paternis enutriti, & viuere; vel quia charitate & munificentiā aliorum habet necessaria vitæ subsidia, vel quia ipse per seipsum i-

doneus est ad alimenta sibi necessaria, & cōmoda comparanda; & his in causis leges humanæ ciuiles boni communis rationem habentes possunt iustis de causis alimenta filijs denegare; nimirum, propter iniuriam aliquam atrocem parentibus illatam. Immodè vt filij in officio erga parentes contineantur, possunt alimentis, vel ex toto, vel ex parte spoliari. Pari quoq; ratione possunt leges humanæ concedere filijs, ne suis parentibus alimenta ministrant, & præbeant, quando aliunde queunt cōmodè sustentari: secus verò, si nequeant. Eodem modo, leges ciuiles portionē filijs, & parentibus debitam, vel tollunt omnino, vel minuunt. Quartum erat, quod obijciebatur; Homines, iure humano semoto, nasci liberos, sed nihilominus tamen gratia cōmunis boni, nempe vt delicta meritis poenis puniatur, ac singuli deterrantur à malis, & in officio contineantur, ea ptiuitates, & seruitutes introducuntur, hoc enim iure exorta sunt bella, & iure belli capti milites fiunt capientium serui. Sic etiam potest lege humana constitui, vt quis efficiatur seruus alterius. Ad hæc, dupliciter aliquid dicitur esse iuris naturalis: vno modo, id quod fieri lex natura iubet, vel prohibet: Et hoc lege ciuili nec tolli, nec minui potest: altero modo, id, quod lege nature permittitur, aut conceditur, non tamen imperatur, aut vetatur, siue damnatur. hoc modo, iure naturali homines nascuntur liberi, non serui; & omnia sunt communia: non quidem quod ratio naturalis imperet, vt omnes homines sint liberi, vel vt omnia sint communia; sed, quod nullus nascatur natura seruus, nec ius naturale res fecerit proprias alicuius: & ea, quæ ad ius naturale hoc modo pertinent, possunt iure humano mutari, quo sunt inducuntur seruitutes, & rerum dominia constituta. **Vltimo** argumento respondeo, poenas Ecclesiam esse ius priuandi Paganos iure, & imperio, quod habent in Christianos: nam hoc est in rem, & bonum fidei, & religionis Christianæ: & proinde ratio ipsa naturalis præscribit, vt commune bonum priuato anteponatur. Ecclesia itaque diu, & sæpius experta, Christianos Paganorum seruos multa, & magna pericula non solum corporis, sed etiam animæ incurrere, cum facillè cogantur à fide, & religione deficere, aut alia crimina perpetrare, eos iure potest in libertatem asserere, ne tot, & tantis sint periculis, in cōmodis, & malis obiecti.

Tertio queritur, An lex naturalis possit auctoritate diuina tolli, id est, quærere: An Decalogi præcepta Dei nutu remitti, solui, & relaxari queant? De hac re, Theologi in 3. lib. sement. dist. 37. & in 1. dist. 48. Tres opiniones inuenio; primam Scoti afferentis, ea quæ sunt iuris naturalis per se nota, non posse relaxari: quæ verò sunt iuris naturalis deducta tantum necessariò ex per se notis principijs, posse relaxationem accipere. Ex hoc concludit Scotus duo: primum est, indulgentiam diuinam, non cadere in duo prima præcepta primæ tabulæ Decalogi, nempe, de nō colendo alio præter Deum cultu, & veneratione latræ; & de non vanè iurando per Deum. In cætera omnia præcepta Decalogi, siue illa sint primæ tabulæ, siue secundæ, posse cadere relaxationem. hoc idem Gabriel, Marfilus, & Almainus tradiderunt.

Secunda opinio est Durandi, concedentis posse voluntate diuina mitigari, & temperari duorum præceptorum rigorem, nimirum de honorandis parentibus, & de alio homine non occidendo: cætera verò præcepta relaxari nõ posse. putat enim ille in cæteris esse bonitatem, vel prauitatem intrinsecam; in his verò duobus non item.

Tertia opinio est S. Thomæ in vniuersum docentis, præcepta Decalogi, auctoritate diuina remitti, & solui non posse. Sic quoque Alfridodrensis, Richardus, Bonauentura, Maior, & alij: atque hæc opinio est verior. Ad quod melius percipiendum, animaduertere oportet, relaxationem legis, quam passim Theologi, & iuris vtriusque periti dispensationem appellant, dupliciter accipi. Primo fufius, & latius, & hoc modo quælibet interpretatio, declaratio, vel abrogatio legis ex parte, non ex toto, dicitur relaxatio. Secundo modo sumitur pressus, & restrictus, ita vt relaxatio legis fit, cū lege suam vim retinente ab ea aliquis voluntate Principis, eximitur, cum tamen ceteri ea lege teneantur: hoc enim modo Princeps aliquos suis legibus soluit, hoc est, excipit à legibus, quibus alioqui tenebantur. Scotus & alij relaxationem latius, & fufius accepere: S. Thomas pressus, & restrictus, & id eò magis propriè. Exemplum fit: Dei iussu Abrahamus filium suum Isaac immolauit, quod ad se attinet, neci tradens. Scotus ait, Abrahamum hoc factò, diuina indulgentia, & relaxatione legis solutum esse lege de non occidendo innocente: quia Deo id iubente, non eo ipso sublata est lex, at à lege ea in re exceptus est Abrahamus. Verùm S. Thomas hanc legis exceptionem, relaxationem non vocat, quoniam Deus est Dominus vitæ omnium hominum, & proinde vitæ, & necis habet imperium: quare cum iubet quempiam interiri, legem nec ex toto, nec ex parte relaxat, soluit, aut tollit; & idcirco nec ipsum interfectorem excipit à lege, quoniam quando iussu Dei innocens necatur, nihil profus contra legem naturalem admittitur: Vita enim admittitur iussu Dei, penes quem est vitæ, & mortis imperium, & proinde nulla ad id opus est relaxatione legis. Lex enim naturæ nunquam veniit eadem, & necem hominis, quam Deus ipse iubet.

Hoc igitur constituto, probabilius, & verior est S. Thomæ sententia, in legem naturalem, indulgentiam diuinam non cadere: nam sicut in rebus ipsis naturalibus id quod per se verum est, non potest non esse verum; cuiusmodi sunt, hominem esse animal, corpus, & substantiam; rerum enim naturæ mutari nequeunt: Sic etiam in moribus ea quæ per se mala sunt, non possunt fieri bona, quia hæc est eorum natura, vt sint rationi aduerfa, & contraria; veluti furtum, adulterium, mendacium. Ergo, sicut nulla auctoritate fieri potest, vt homo non sit animal, corpus, & substantia; ita & fieri nullo modo potest, quin adulterium furtum, homicidium, & mendacium suapte natura sint mala.

At enim his quæ diximus, quædam ab aduersarijs opponuntur. Primum opponit Dur. Deus, inquit, naturales rerum conditiones sæpe mutat; eius enim potestate fit accidens sine subiecto: & fit natura substantialis, qualis est Humana in

Christo Domino, sine propria scilicet hypostasi, persona, & subsistentia. Item, Deo auctore, naturalis rerum cursus aliquando mutatur; quod ostendit multa sæpius à Deo mirabiliter effecta: in moribus potest etiam Deus rei bonæ vel malæ conditiones mutare. Verum id quidem est, naturales rerum conditiones Deo auctore mutari: sed accidentales quas vocant duntaxat, & extrinsecas, quales sunt quæ in argumento ponuntur, minimè autem intrinsecas, & quas appellant substantiales, quia nequit rei natura mutari absque ipsius rei interitu. Idem planè euenit in moribus: accidentia enim, & quæ ex accidenti existunt conditiones bonitatis, vel prauitatis variari possunt: non autem, quæ per se cõueniunt, & intrinsecas, at quod naturali lege est bonum, vel malum, suapte natura est rationi consentaneum, vel dissentaneum. Deinde obijcitur: legislator potest suam legem relaxare, & quos voluerit ea solvere, ergo Deus, qui iuris vel legis omnis naturalis est auctor, & conditor, potest eam si velit, vel ex toto, vel ex parte abrogare. Verùm argumento solum concluditur, leges sola diuina voluntate sancitas posse nutu Dei vel ex omni, vel aliqua ex parte mutari, sicut cæterorum Principum voluntate leges à se conditæ aboleri queunt. At verò quod est lege naturali damnatum, non ideo malum est, quia sit lege vetitum, sed potius contra, quia suapte natura cum recta ratione pugnat, lege damnatur. Vt enim in naturalibus hominem esse animal, est res, quæ fieri potest, quia est res per se vera; non autem ideo est vera, quia fieri possit à Deo: ita etiam in moribus, siue lex prohibeat, siue non prohibeat adulterium, vel mendacium, malum suapte natura est adulterium, quia cum ratione pugnant: ergo leges sola hominis voluntate scriptæ, & constitutæ, ideo abrogari, & deleri possunt, quia imperant, aut vetant non id, quod est per se bonum, aut malum, sed solum, quod bonum est, aut malum vi legis, quia lege imperatum, aut interdictum. Lex verò naturalis id iubet, aut prohibet, quod est per se bonum, aut malum. Tertio obijcitur: Si Deus Titio patefaciat ipsum in æternum damnandum, etiam si Titius suam salutem desperet, non peccat; & tamen æternam salutem desperare, est contra rectam rationem: ergo Deus æternam condemnationem Titio patefaciens, eum eximit ab omni peccato, quod contra spem committi potest.

De hoc argumento tractarunt Theo. in 1. sent. d. 48. inter quos aliqui negarunt, posse æternam damnationem Titio diuinitus patefieri, ob absurda, quæ sequuntur in obiecto argumento clara atq; perspicua. Plerique verò concedunt, posse quidem æternam damnationem Titio patefieri, at cõminatoriam tantum illam esse, non autem absolutam, & irreuocabilem: & proinde Titium nequaquam excusari à lege sperandi æternam salutem. Affirmant nonnulli posse reuelari Titio æternum ipsius interitum necessariò, absoluteq; futurum, sed Titium nihilominus teneri legis naturalis præcepto, licet nõ præcepto iuris diuini scripti, quod est, Titium non quidem debere salutem æternam sperare, sed non posse tamen tuta conscientia desperare suam salutem: aliud enim est desperare salutem æternam, quod est rationi cõtrarium,

aliud verò illam non sperare. Mihi tamen videtur facile argumētum posse aliter dissolui, vt dicitur lib. 3. c. vlt. fateor enim primò, posse Titio diuino nutu innotescere æternam damnationem; & nihilominus eum posse, & debere sperare, & inuocare opem Dei, & ipsum precari, vt saluus in æternum sit. Quod vt planius, & apertius intelligatur, sciendum est: tamen si Titio per diuinam reuelationem constaret se cras peccaturum non eo ipso eximeretur à præcepto vitandi peccatum: sicut nec liberatus est Petrus lege, & præcepto cõfitemi Christi Domini fidẽ, & religionem, etiam postquam prædixit ei Dominus, *Ter me negabis*: quoniam sicut præuisio Dei, qua futurum aliquid prænouit, nihil necessitatis imponit rei, nec aliquid libertatis homini adimit, eo quod præuidet Deus ex seipso, & per seipsum futurum, quatenus est futurum: sic etiam prædictio Dei, qua aliquid futurum prænuñciat, nihil libertatis homini detrahit, nihil rei futuræ necessitatis imponit: quia ideo à Deo prædicatur futura, quia est futura, & non quia prædicatur, ideo est futura. Ex quo efficitur, vt si Titio, Deo reuelante, sit notum, se esse damnandũ, nihil aliud sit prædictum, nisi eum cum graui peccato ex hac vita decessurum, & peccatum eius nequit esse peccatum, nisi eo consentiente commissum. Ergo cum Titio prædicatur sua ipsius damnatio, simul etiã ei prænuñciatur lethale peccatum ab ipso in vltimo vitæ tempore perpetrandum, quapropter à nullo legis præcepto eximitur, cui erat ante subiectus. Eodem modo, si cuiquam Deus notum faceret ipsum esse afficiendum aliqua pœna ob delictum ipsum, liber, & immunis ille nõ esset à vitando quolibet peccato: quia reuelatio eiusmodi pœnæ non aliunde proficiscitur, quàm à præuisio, & prædicto eius peccato: nec peccatum est futurũ nisi eius consensu, & voluntate admittendum. Si verò Deus aliquid patefaciat quod nostrum consensum non requirat, contra illud nos facere nõ possemus, nam hoc ipso diuinæ voluntati resistere, & reluctari videremur. Quarto obijciatur: Mendacium ideo est malum, quoniam qui mentitur, habet voluntatem fallendi: sed Deo auctore possumus alterum fallere, nam Dei iussu possumus ipsum nõ solum bonis spoliare, sed honore etiã, fama, libertate, salute, & vita priuare: & fraus ideo est mala, quia est alteri noxia. Respondet, mendacium esse per se malum, quia in eo consistit, quod asserendo falsum scienter, & sponte dicamus. Et hoc dixit Aug. propositum, & voluntatem esse fallendi alterum, ac propterea mendacium ideo est per se malum, siue sequatur, siue non sequatur fraus alterius: quoniam mendacij deformitas est, quod asserendo falsum dicat, siue noceas vlli, siue prosis. Quintò argumētatur: Genes. 22. Abrahamus, Deo imperante, filium suum neci destinauit; Eodem etiam Deo auctore Hebræi retinuerunt sibi vasa argentea, & aurea, quæ mutuo acceperant ab Aegyptijs: Sampson item impellente Dei Spiritu seipsum occidit: Oseas quoque, Deo præcipiente, accepit mulierem meretricijs amoribus, & actibus deditam, & genuit ex ea filios fornicationum. Item, in Matrimonio sunt duo iuris naturalis præcepta, vñ quidem, vt sit vinculum vnus viri, & vnus vxoris,

& tamen in lege veteri, diuinæ Indulgentiæ beneficio multi viri plures simul vxores duxerunt: alterum est, vt matrimonium, sit vinculum suapte natura perpetuum: & tamen Moses, auctore Deo, libellum repudij concessit, quo dato, sequebatur, vt repudiata fœmina alteri nuberet, & vir alteram duceret.

Ad hæc omnia facilis responsio est, Dicimus enim, legem naturalem nec ex toto, nec ex parte esse sublatam, sed solum cessare in eiusmodi causis iam expositis, ob mutationem rei, siue materiæ legi subiectæ. vt hæc firmemus exemplo, Abrahamus ob iussum diuinum, tuta conscientia poterat, ac debebat filium immolare, quia Deus liberam habet vitæ, & mortis potestatem, & sicut potest vnumquemque nostrum per seipsum, vel per causas naturales ad id destinatas occidere, sic etiam opera, & ministerio cuiusque perire. Ad id, quod ex libro Exodi obijciatur, respondeo, Hebræos diuino cõcessu, & auctoritate retinuisse sibi pretiosa vasa Aegyptiorum, mutuo accepta citra vllum iniustitiæ peccatum: Deus enim est Dominus omnium bonorum nostrorum, & proinde nutu, & arbitrato suo potest bona vnus in alterius dominium transferre. Et quamuis Deo imperante, Hebræi ab Aegyptijs vasa mutuo petebant, & accipiebant, in eo non peccabant, putabant enim forsitan, vt moris est, ea se suis dominis redduros, verum Deo aliter volente ac melius decernente, postea retinuerunt præter spem omnem: quia eorum bonorum dominium est in ipsos diuino iure ac potestate translatum. Ad illud de Sampson, qui sibi mortem consciscuit, dicimus, nequaquam esse dubitandum, eum absque vlla Dei offensa id fecisse. certè Augustinus eum peccato liberat, & Apostolus ad Hebræos, scribens, eundem recenset inter veteris legis patres quos sanctos vocat, aitque adeptos esse reprobationem: & ipse liber Iudicum aperit testatur, Sampsonem ad id operis, & officij præstandũ, quovñ cum Philistis sibi illudentibus se ipsum ruinis à se concussa domus obruiuit: quasi aliter id se facere posse disideret, diuinam opem implorasse, vt sibi adesset tanta molietas, & vt pristinum sibi fortitudinem restitueret: quod & Deus ipse præstitit pro sua bonitate. Diuino ira quoque inflicto, non temeritate vlla, audacia, & desperatione, Sampson seipsum necauit. Ad id de Osee, quidam Theologorum, quibus Sorus, & alij subscribunt, respondent, aientes, Prophetam eiusmodi fœmina vsum fuisse etiam sibi non nupta, nec tamen peccasse, quia potuerit Deus, Prophetæ potestatem concedere vtendi ea fœmina etiam in matrimonium non ducta: Deus enim cum sit Dominus corporis cuiusque, facultatem Prophetæ concessit extra matrimonium in fœminæ corpus. Soluunt alij in hunc modum, ita dicentes, eam fœminam esse in matrimonio sancto illi viro diuinitus collocatã, & inter eos verum coniugium intercessisse, eos copulante, & coniungente Deo, absque mutuo ipsorum consensu: nam consensus viri, & vxoris solum est causa efficiens matrimonij, & proinde, quod vir, & vxor per consensum efficiunt, potest Deus sine illorum consensu supplere. Mihi tamen facilior, simplicior, & planior videtur eorum esse sententia,

qui di-

Matth. 26

Aug. lib. de
mendac. c. 3.
c. 4.

Matth. 22

Exod. 11.
c. 12.
Iud. 16.
Osee. 1.

qui dicunt, eos mutuo contentu fuisse matrimo-
nio coniunctos ac copulatos, & Deum fecisse, vt
ij subito consentirent, cum antea nihil de coniu-
gio cogitarent. Illud autem: *Fac tibi filios fornicatio-
num*: Significat, Adopta, siue fac adoptione tuos
eos filios, quos ipsa ex fornicatione suscepit, &
procreauit: aut, quod probabilius est, ex ea filios
generabis, qui impudicam matrem imitati, libi-
dinibus sese multis obligabunt.

Ad alteram obiectionis partem de matrimo-
nio, respondeo inter Theologos, duas esse opi-
niones: prima est asserentium, multitudinem
vorum esse iure naturali, ex natura matrimonij
damnatum: secunda est aientium, non ex natura
rei, sed iure diuino Dei voluntate posito esse in-
terdictam. Verum, quicquid sit de his opinionibus:
multitudo vxorum solum est verita, non quia
directo pugnet cum generatione prolis, qui est
primarius coniugij finis: sed quia pugnat cum
pace, & tranquillitate familiaris, qui est finis mi-
nus principalis. Deus autem potest concedere, vt
vir plures vxores sibi in matrimonio iungat, &
habeat, quia potest etiam Deus ipse per se fami-
liam facile, & commode in pace, quiete, tran-
quillitate & officio continere.

Ad aliud de libello repudij, respondeo etiam
inter Theologos duplicem esse sententiam: qui-
busdam aientibus, libellum repudij iudeis fuisse
permisum impune, vt minus malum, ad id
quod est grauius, & longè deterius, eadem sci-
licet vxorum deuitandum. Sic Glossa ordinaria,
Magister sententiarum, Altihsodorensis, Lyranus,
& his omnibus antiquior Theodoretus: Alijs contra
asserentibus, fuisse tanquam bonum diuinitus
concessum eiusmodi libellum repudij. Ita Abulen-
sis, Scotus, Durandus, Paludanus, Almainus,
Maior. Nam Deuteronomij 24. ait Deus: *Si acceperit
homo vxorem, & habuerit eam, & non inue-
nerit gratiam in oculis eius propter aliquam seditatem,
scribet libellum repudij, & dabit in manu illius, & dimi-
tet eam de domo sua, Et Malach. 2. Cum odio habueris,
limite, dicit Dominus Deus Israel, quibus locis vide-
tur libellus repudij diuina auctoritate concessus:
quod certe est admodum probabile. Vt proinde
quibusdam visum fuerit, perpetuitatem
matrimonij non esse lege naturali, sed diuina
constitutam, ea nimirum ratione, quia matrimo-
nium est Symbolum ac signum coniunctionis,
qua est natura Humana in Christo Domino cū
verbo diuino mirabiliter coniuncta: & Ecclesia
cum ipso Christo tanquam sponso copulata.
Nam Christus Ecclesiam sibi perpetuo nexu so-
ciauit: & ipsa natura humana cū Filio Dei, per-
petuo est vinculo connexa, & consociata. Quam
sententiam si admittimus, facili negotio propo-
sitam obiectionem diluimus: ita nimirum vt di-
camus perpetuitatem matrimonij esse diuinitus
constitutam: nihil tamen hoc facto legi esse natura-
li derogatum, sed legi diuinae. Ceterum potius
probamus aliorum responsum, asserentium mat-
rimonij vinculum esse lege naturali perpetuum,
& indissolubile: id enim postulat ipsa natu-
ra coniugij, quod est institutum ad procreatio-
nem sobol: s: proles autem rectè nutriri, educari,
& institui non possent, nisi perpetuus esset mat-
rimonij nexu. Et nihilominus libello repudij di-*

uinitus concessio, nihil est legi naturali detra-
ctum, quoniam Deo tale coniugis repudium
concedenti cura erat optima prolis educatio:
ipse enim facile, & commode poterat proli con-
sultare, etiam si matrimonium dissolueretur.
Cum ergo tota matrimonij perpetuitas esset
propter bonam prolis educationem: cessante in
vniuersum sine legis, repudio diuina auctori-
tate concessio, vis quoque legis pariter desinebat.
Oppones, repudiata vxor iniuria afficiebatur,
quandoquidem illa in perpetuum sese viro tra-
diderat. Nego fieri illi iniuriam, si quidem lege
semel repudij posita, vxores ducebantur ea con-
ditione, vt certis ex causis repudiari possent: vn-
de vir dote vxori data, eam quasi emebat: vxor
item dote viro tradita, virum sibi quasi compa-
rabat.

Ex dictis etiam perspicitur nihil opus esse, vt
dicamus Deum indulgentia fuisse vsum in per-
mittendis vlturis apud Hebræos exigentes, & ac-
cipientes lucrum ex mutuo, cum pecuniam mu-
tuam Gentibus dabant. Nam etiam si fateamur,
vsum fuisse diuina auctoritate concessam tan-
quam iustam, id Deo tamen auctore factum est,
qui tanquam rerum omnium dominus, potuit
dominium eiusmodi lucri in ludæos legitime
transferre: cum tamen alioqui lege naturali re-
stitui Gentibus deberet.

Quarto Queritur, An lex naturalis possit au-
thoritate humana relaxari? hoc idem est ac si
queratur, An humana indulgentia beneficium
in ea possit cadere, quæ sunt legis naturalis?
Causa quæstionis hæc est, quod legis naturalis
est, votum & iurandum seruare: sed auctori-
tate Pontificia sæpè hæc duo relaxantur. Pre-
terea vltimæ voluntates testatorum, aut in totum,
aut ex parte principum auctoritate tolluntur.
Accedit, quod pater filij, vir vxoris, & Dominus
serui votum, & iurandum irrita faciunt, &
infirmant, & Apostolum Paulum constat
Corinthijs facultatem dedisse matrimonium diri-
mendi, quando alter coniugū conuertebatur ad
Christum, & alter in impietate persistens nole-
bat habitare cum coniuge ad fidem conuerso
citra iniuriam Christi Domini seruatoris.

In hac controuersia sanè graui, & difficili,
communis est omnium Theologorum, & Can-
onici iuris interpretum sententia, non posse quæ
sunt legis naturalis, vllò humane Indulgentiæ
Priuilegio, Beneficio, & auctoritate dissolui:
quod idem etiã ratio ipsa manifestè concludit.
Etenim quæ lege naturali imperantur, aut vetã-
tur, sunt per se, & intrinsecè bona, vel mala, in
quibus mutatio auctoritate humana fieri ne-
quit, cū rei natura variari, & mutari non possit.
Tota igitur cõtrouersia in eo versatur, quo pacto
auctoritate pontificia multi homines, voti & iu-
rurandi nexu vinculoq; soluantur. Aijunt qui-
dam, hoc ideo fieri, quia quotiescūq; se quis voto
vel iureiurando obstringit, excepta censetur Ro-
mani Pontificis auctoritas, & potestas: quæ mihi
sanè soluendi ratio minime satisfacit; hæc enim
ratione posset summus Pontifex solo nutu votū,
& iurandū sine causa dirimere: quod dici ne-
quit, cum causam id idoneam, & iustā requirat.
Alij arbitrantur, ideo votum, & iurandū posse

22. q. 88. n.
10. ad. 3.

Pontificia auctoritate dissolui, quia humana voluntate sint facta, quæ Pontificiæ potestati subijciuntur, quod quidem alijs etiam dictum minimè probatur ob altam paulò antè rationem; eam scilicet, quòd Romanus Pontifex suo possit arbitrari votum, & iusurandum discindere. Aliorum responsio est: Pontificem id facere non auctoritate humana, sed diuina, secundum quam est minister, & Vicarius Christi Domini. At hoc quoque responsum eo argumento conuelli videtur: id enim queritur ab istis, vnde constet hanc Pontificem habere auctoritatem diuinam? S. Thomas docet deo votum, & iusurandum posse à Pontifice relaxari, quia materia voti, & iusurandi variatur, eo quòd facta sit, vel simpliciter mala, vel vouenti, & iuranti noxia, aut inutilis; vel quia maius bonum impediatur. Cæterum quibusdam etiam hæc sententia minimè probatur ob eam rationem, quoniam si voti, vel iusurandi materia talis effecta est, qualem S. Doctor ille describit, eo ipso votum, vel iusurandum tollitur, non quidem Pontificiæ Indulgentiæ beneficio, sed interpretatione, seu declaratione iuris. Nam quemadmodum cum iusurandum adhibetur, aut votum cum sit, vim & locum non habet, si materia sit mala, noxia vel inutilis, aut si maiori bono officiat, ita etiam, quando post votum Deo nuncupatum materia incipit esse talis, qualè depingit S. Th. m. votum vim suam habere definit. Dicendum tamen arbitror S. Thomæ, quam diximus, sententiã esse verissimam, cuius nimirum ea mès videtur esse, vt doceat voti, vel sacramenti, hoc est, iusurandi religionem siue vinculum, & nexum nunquam posse Pontificia auctoritate solui, nisi ob causam ex ipsa lege nature originem trahentem. Hoc vt planius intelligamus, sciendum nobis est, indulgentia Pontificia votum, vel iusurandum relaxari multis in rebus; quæ possunt euenire: **Primò**, quando non constat an votum, vel iusurandum in certa materia vim, & locum habeat; si quidem ambigitur num ea res possit esse voti, vel iusurandi materia; sit nec ne mala, noxia, inutilis; an meliori bono obstat, an non. **Secundò**, cum dubitatur de consensu eius, qui vouet vel iurat; Ambigitur enim, num consensum legitimum præstiterit: cum quis Deo se voto, vel iure iurando alteri obstrinxit. **Tertiò**, quando iusurandum interpositum est, aut votum factum ex quadam animi leuitate, perturbatione, infirmitate uè: cuius generis sunt vota, quæ multi solent emittere, aut naufragium passi, aut in graue vitæ periculum, & discrimen adducti; aut Tyranni potentia, vel latronum aut hostium incurfu perterriti. **Quartò**, in poenam eius, qui iusurandum, vel promissionem extorsit. Sic relaxat Ecclesia iusurandum, vel promissionem factam latronibus, vel ijs, qui vsurariam artem exercent; ne delicta maneant impunita. **Quintò**, relaxat itidem Ecclesia eiusmodi obligationes in ijs causis, quas supra S. Th. enumerauit, in quibus locum habet Pontificiæ indulgentiæ beneficium. Nam si Pontifex non relaxat, valet iusurandum, valet votum, valent promissiones factæ: relaxata verò vim vllã amplius non habent. In ijs verò casibus habet Pontifex auctoritatem, quia subest iusta, & debita

causa ortum ducens ab ipsa nature lege; nec scilicet votum & iusurandum, & promissiones, quæ leuiter, aut temerè factæ seruari non solent, in periculum animæ cum qui vouit, promissit, aut iurauit adducant. Tum ne improbi & perditissimi homines per sceleratam & metum iniectum iusurandum & promissum extorqueant. Obijciat aliquis, si ad voti & iusurandi pontificiam relaxationem causa iusta & debita requiritur, quæ ab ipsa nature lege originem trahat, ergo nulla ijs in causis est Pontificiæ indulgentia, sed solum interpretatio, seu declaratio iuris. Respondet quando votum, vel iusurandum aperte pugnat cum iure naturali, nulla est opus pontificia indulgentia, sed tantum declaratione, aut interpretatione iuris: at verò in ijs casibus, quos supra retulimus, votum, vel iusurandum cum iure naturali non pugnat, sed ratio ipsa naturalis præscribit ijs in causis posse aliquos, indulgentiæ Pontificiæ, voti & iusurandi religionem, & vinculum solui. Monet siquidem, & suadet ratio naturalis, in eiusmodi euentibus posse Pontificem habere potius rationem boni communis, quam iusurandi interpositi, aut voti nuncupati Deo, aut promissionis homini factæ: quia tunc facile solent iusurandum, votum, & promissa negligi, & violari: & proinde iudicat Pontifex, satis esse solui homines voti & iusurandi nexu, quam eos tãto expositos manere periculo, quo votum, iusurandum; & promissa perfringant. Quare cù ratio naturalis præscribit, votum iusurandum & promissa cum iure naturali, vel communis & meliori bono pugnare, relaxatione legis nulla opus est, sed iuris declaratione: At quando lex naturalis suadet, votum, iusurandum, & promissum valere quidem, sed posse haberi rationem boni communis; sicq; posse votum, iusurandum, vel promissa dissolui, quia potest commune bonum præferri eiusmodi obligationibus dictis, tunc opus est relaxatione, non declaratione, aut interpretatione iuris. Pari modo, vltimè testatorum voluntates iustis de causis Principum auctoritate mutantur: non quia ratio naturalis imperet, vt irritentur; sed quia suadet posse eas Principis beneficio mutari: ita Paulus docuit coniugium inter homines à Christi religione alienos contractum, vno eorum ad Christi fidem conuerso, posse dirimi, si alter in impietate persistens renuat in matrimonio circa Christi iniuriã permanere: tunc enim Apostolus & Ecclesia matrimonium dissoluit ob cõmune omnium bonum: Non quod ratio naturalis præscribat eo ipso coniugium esse dissolutum, tunc enim relaxandi iuris nulla esset necessitas: sed quod suadeat posse Ecclesiam, boni communis habita ratione, matrimonium dirimere. Deniq; ratio naturalis quædam vt faciendã præscribit & imperat, & in his votis, iusurandis, & promissis nõ valent. Quædam verò nõ præcipit, vsq; ad finem: sed suadet ac monet ea fieri posse; & in his votis, iusurandis & promissis facta rata sunt & firma, sed pontificia auctoritate dirimi possunt; Sed quoniam auctoritate Pontifex votum & iusurandum relaxat, humanane an diuina? Auctoritate nimirum ordinaria, quæ est à Christo domino tam quã vicarius in Ecclesia relicta, hæc obligationes vinculaq; dissoluit. Dices, vo-

de coallat

de conit Pontificem à Christo hanc habuisse potestatem, qua votum & iurandum dissoluat. Id constat traditione & usu communi totius Ecclesie. Si roges iterum, ubi nam à Christo Domino Romanus Pontifex huiusmodi potestatem accepit? Respondeo, eo ipso quo est Vicarius Christi constitutus, creditur accepisse potestatem, qua Christi Domini vice votum & iurandum iustis de causis dissoluat. Item, quia dictum est Petro, tibi dabo claves regni cœlorum, & quidquid ligaueris super terram, erit ligatum in cœlis, & quidquid solueris super terram, erit solutum in cœlis. ergo quem ipse legitime voti, vel iurandi vinculo soluit, Deus quoque soluit in cœlis.

Quæres deinde, an ciuiles Principes possint voti & iurandi vinculum relaxare? Si quidem possunt etiam illi vltimas testatorum voluntates mutare. Respondent quidam, Ecclesiam sibi reseruasse voti, & iurandi relaxationem: quomodo etiam referuauit sibi causas ad matrimonium pertinentes; quia matrimonium est sacramentum. Ecclesia vero nisi hoc ius sibi referuasset, possent Principes votum & iurandum dirimere: quemadmodum & Principes qui Gentibus dominantur, eis subiectos voti & iurandi religione & vinculo soluant. Sed horum sententia mihi certe minime probatur. Quare dicendum existimo, penes Ecclesiam tantum esse potestatem votum, & iurandum relaxandi, & dirimendi, quoniam votum est promissio Deo facta; & iurando Deum, vt testē adhibemus, at Deo facta promissione, vel homini iurandum interpositum, nemo potest dissoluere nisi auctoritate sibi diuinitus concessa: quam auctoritatem habet Ecclesia à Christo domino instituta; non autem Principes ciuiles, qui à populis iure gentium creatur: est potestas spiritualis, & Ecclesiastica; non profana & ciuilis, & proinde extra Ecclesiam, & Ecclesiasticos preceptos non est. Vltimæ verò voluntates testatorum, & promissiones factæ hominibus, & ceteræ contractæ inter homines obligationes possunt auctoritate Principum ciuiliū mutari, & rescindi, cum ex non sint promissiones Deo factæ. Ex quo fit, vt matrimonium, quod est inter Christianos contractum, nequeat Principum auctoritate dissolui; quamuis, vt suo loco dicitur, si ratum sit nondum consummatum, possit iustis de causis pontificia auctoritate dirimi, at matrimonia inter Paganos inita, quia tantummodo contractus sunt humani iure naturali facti, auctoritate Principum, si iusta causa subsit, mutari, & variari queunt.

Quintò Quæritur, An quæ sunt iuris, vel legis naturalis, sint absolute, & simpliciter immutabilia? Planè sunt immutabilia. Sic enim dicitur in instit. de iure naturali Gentium, & Ciuili, §. Sed & naturalia; & in iure Canonico dist. 5. cap. Itaque quæ: & idè docuit Aristoteles §. Eth. cap. 7. his verbis: quemadmodum in naturalibus aliqua sunt immutabilia, que nunquam profus mutantur, aliqua verò aliquando variantur, exempli gratia, idem inquit Aristoteles, naturale est dexteram esse sinistra robustiorem, & tamen aliquando experimur sinistra esse dextra valentior. Idem in moribus apparet:

nam iuris naturalis est depositum suo domino reddere: quod aliquando mutatur: non enim insano, & furioso reddenda sunt arma deposita.

Quæstio autem proposita in eo præcipuè consistit, vnde fiat, vt aliqua iuris naturalis præcepta sint penitus immutabilia, alia verò mutationi subiecta? rursus, cur eorum præceptorum aliqua relaxari queant, alia non item. nam quicquid est iuris naturalis, per se est bonum, vel malum; & quia suprà natura tale est, ideo præcipitur, aut prohibetur. Sed quod est per se bonum, vel malum, variari non potest; veluti quod est per se verum, nequit nõ esse verum. Respondeo inter ea, quæ ad ius naturale pertinent, plurimum interesse, nam quædam sunt, quæ generaliter bonitatis, vel prauitatis materiam continent, nimirum hæc quæ subijciam, Bonum est amplectendum: Turpe fugiendum: Amanda est, & colenda Virtus: Castè, siue honestè viuendum, nemini nocendum: Prudenter agendum: Quod tibi fieri non vis, alteri non feceris. Et hæc quidem, quia generalia sunt rerum agendarum, & fugiendarum principia, sunt prorsus immutabilia; ita vt nullo voquam tempore, nullo loco, nulloque rei euentu ea mutari queant. Alia itidem sunt penitus immutabilia, quia debitum Dei amorem, & cultum præscribunt, & alijs deferri prohibent. quæ sunt duo illa præcepta primæ tabulæ à Theologis sic dicta, quæ Scotus appellauit omnino indispensabilia. nam hoc ipso quod Deus est, & vnus rerum omnium Dominus supremus, consequntur esse amandum, & colendum ante omnia, nec diuinum cultum, & honorem esse vlli alteri tribuendum: Nec esse vanè per Deum iurandum.

Alia vero sunt iura naturæ mutabilia; quia aliquando, eorum materia cum salute, incolumitate, pace & bono communi, mutato rerum solito cursu & euentu, & variatis rerum circumstantijs pugnat, & proinde ipsius quoque legis naturalis præscripta mutantur, quia cõmune bonum priuato antepõnitur. Hæc ratione fontes necantur: parentibus patriæ proditoribus, & hostibus, debita olim pietas & obseruantia denegatur: introducta sunt bella, quibus pueri, infantes, & ceteri innocentes plerumq; trucidantur. Inductæ quoque captiuitates, seruitutes, eodem modo arma furioso deposita denegamus, promissa rescindimus. Aliquando etiam quæ sunt iuris naturalis, bono spirituali aduersantur, & idcirco nos tenere desinunt, quia spirituale bonum bono quoque corporali merito antefertur. Vt exëplis: quia Baptismus est simpliciter necessarius ad salutem paruulorum æternam: inde efficitur, vt paruulo de vita periclitante, debeam eum sacro baptisate ablucere, etiam cum meæ ipsius corporalis vitæ periculo. Ita, & Parocho, cui est animarum salus commissa, facienda propriæ vitæ iactura est tempore sæuientis pestis, vt subditis suis, qui bus egent, sacramenta ministret, nisi officio suo deesse velit, & animarum quæ ipsius fidei, & curæ creditæ sunt facere iacturam. Quæ etiam lege medicus teneretur, curandi scilicet peste laborantes, & ægros visendi, & iuuandi, cum probabili etiam suæ vitæ discrimine, vt commune Reipublicæ bonum, & commodum priuato antepõneret suo. Ita & si mori edem mihi esset, vt alios

in fide, & religione Christiana continerem, & confirmarem, vel ut alios per ignorantiam, errorem, vel infirmitatem peccates docerem, monerem, atq; corrigerem, eorum salus aeterna, vita mea, & salute temporali carior, & antiquior esse deberet.

Aliqua praecepta quae sunt iuris naturalis, possunt saltem auctoritate diuina relaxari, quia scilicet Deus id potest boni supplere, ad quod eiusmodi iura, & praecepta referuntur: qualia sunt à nobis superius dicta, Perpetuitas coniugij, & unitas uxoris. Aliqua insuper quae legis naturalis propria sunt, auctoritate Pontificia mutari, & solui queunt, ob commune bonum facilius tuendum, & conseruandum. Ad eundem quoque modum quaedam iura naturae, Principum ciuiliū auctoritate mutantur, ob communem Reipublicae salutem, & bonum: in ijs enim, ut antè iam dixi, non lex naturalis, sed legis naturalis materia mutatur rerum circumstantijs variatis.

Ex his omnibus perspiciuntur, iura naturalia esse quidem per se immutabilia, hoc est, talia, ut obiecto, sine, & circumstantijs debitis permanentibus, mutari nequeant: ijs verò ex toto, vel ex parte variatis, mutari queant. Exemplum sit Res aliena capi, & usurpari non potest: cum quis tamè extrema egestate premitur, ne omnino pereat, potest tuta conscientia alienum sibi capere, uti extremam inopiam subleuet suam. Deposita reddi domino debent, tamen iam furioso arma deposita minimè sunt reddenda. Nemò sine culpa est ius bonis spoliandus; & tamen lege usucapionis, & praescriptionis multi absque villo delicto, rerum suarum dominio priuantur, vt lites, & controersae terminentur, & ne dominia bonorum incerta reddantur. Quare cum duo iura naturalia sibi inuicem aduersantur, quorum alterum arctius, & strictius est vinculi, seruandum id est, quod nos arctius tenet, & obligat.

Sextò Quæritur, An omnia Decalogi praecepta sint legis naturalis? Communis est sententia omnium Theologorum, in 3. dist. 37. esse legis, atq; iuris naturalis praecepta: Notandum tamen est, tertium Decalogi praeceptum illud nempe: *Sabbata sanctifices*: partim esse legis naturalis, partim diuinæ, & scriptæ: Est quidè legis naturalis, quatenus præcipitur nobis, vt aliquo tempore, non tamen certo, & definito à ceteris omnibus seruilibus operibus cessemus, & sacris diuinisq; rebus studeamus: est verò diuini iuris, & scripti, quatenus imperatur nobis, vt certum diem ad id constituamus: ac proinde eiusmodi præcepti quatenus lege naturali præscriptum, non est veteris legis abrogatione antiquatum, sed quatenus est iuris diuini, & scripti. Sabbato enim dies Dominica successit, dum pro Sabbato diem dominicum piè, & religiosè colimus.

Septimò Quæritur, An fidei, spei charitatis, & poenitentiae praeceptum pertineat ad legem naturalem, an verò diuinam, & supernaturalem? Sciendum est, praeceptum Fidei esse, quo iubemur tanquam vera, & certa credere, quæ ex testimonio nobis diuino sunt Prophetarum, & Apostolorum ministerio patefacta. Praeceptum spei est, quo nos expectare, & sperare oportet, quæ ad sa-

lutem nostram pertinet sempiternam, quatenus sunt nobis à Deo promissa, & postea eius munere recipienda, vt premia laborum, & operum, quæ diu viuimus, diuinæ gratiæ beneficio, & dono præstamus. Praeceptum charitatis est, quo debemus Deum propter ipsum, ante, & plusquam omnia tamquam amicum nobis amicitiae diuinae vinculo, & nexu coniunctum diligere ob bonitatem nempe, quæ bonus in seipso, & per seipsum est, & noster amicus, gratiæ, & gloriæ autor, & dator. Poenitentiae praeceptum est, quo debemus Deo pro peccatis spontè nostra commissis satisfacere amore, & charitate ipsius Dei, quem nostris peccatis offendimus.

Theologi igitur quatuor huiusmodi praecepta supernaturalia, & diuina appellant, non solum quia non nisi singulari Dei munere, & auxilio ea obire, & exequi possumus: sed etiam quia sunt praecepta de rebus, quæ non nisi Deo patefaciente cognoscuntur, & quibus ad finem supernaturalem dirigimur, atq; perducimur. Quocirca licet iuris naturalis sit, Deo esse credendum, in eo spem ponendam, & eum propter ipsum, ante, & plusquam omnia esse diligendum, eo quod sit omnium bonorum primū, & summum: de peccatis spontè commissis dolere, & Deo satisfacere: at tamen iuris est supernaturalis ea credere, quæ fides Catholica docet, & à Deo expectare, quæ ad spem, vt est virtus Theologica, pertinet, & ea amare, ad quæ nos charitas mouet, & incitat: Deo pro peccatis ipsius amore, & charitate satisfacere. Nam fide credimus, quæ in sacris litteris diuinitus sunt patefacta: & spe expectamus nobis esse reddenda, quæ suis cultoribus, & amicis in sacris litteris Deus ipse promittit: & charitate diligimus, vt amicum nostrum, Deum trinitū & vnum, gratiæ auctorem, & exlestiū æternorumque bonorum largitorem: & poenitentia de peccato dolemus, & pro eo diuini iustitiæ ipsius Dei amore, & charitate satisfacimus.

Octauò Quæritur, Quam lex fuerit ea, sub qua ante legem Moysis scriptam Mundus vixit, & cuiusnam legis obseruatione, tunc homines coram Deo iusti ac probi effecti sint, & tandem salui? Communis est Theologorum sententia, tunc temporis homines sub lege naturali vixisse, quæ sententia quo pacto intelligatur, non est explicari difficile. Obijciunt aliqui, multa quæ ad legem Moysis scriptam spectant, iustos illos temporis homines piè & religiosè seruasse. Nam eo tempore videtur fuisse Sabbati celebritas. Gen. 2. dicitur: *Dei benedixit diei septimo* & sanctificauit illum. Vbi coniunctio & non inusitato scripturæ more, aut sumitur pro, id est, vt verbo, sanctificauit, scriptura explicasse videtur quod antè dixerat, benedixit, aut sumitur pro coniunctione casuali, ita vt sensus sit: benedixit diei septimo, nam sanctificauit illum, hoc est, separatim à ceteris diebus & diuinis vñibus destinatum, sanctum ac celebrem haberi voluit. Genes. 4. Abel & Cain obtulere primitias, primos scilicet suorū bonorum fructus. Genes. 7. munda animalia ab immundis distinguuntur, & ex mundis septena sunt in arcam ingressa, ex immundis bina. Gen. 9. conceditur homini vñus carniū, ac subiungitur: *excepto quod carnem eius sanguinem ne non comeditis.*

Ergo id temporis datum fuit præceptum de abstinendo à suffocati animalis, siue sanguinis esu. Genesis 14. Abraham spoliatorum, quæ de hostibus bello victis ceperat, decimas obrulit Melchisede cho sacerdoti. Genes 17. Abraham quoque datum est diuinitus præceptum circumcisionis, & Genes 15. cum Abraham immolasset quadrupedes animantes & turtorem & colubam, quadrupedes diuisit, volucres non secuit, Genes 38. mortuo primogenito Iudæ, relictam sine liberis uxorem secundus filius in matrimonium duxit, vt suscitaret semen fratri suo. Ibidem Iudæ auctoritate, Thamar condemnatur ad ignem, eò, quod cū desponsata esset tertio eius filio, adulterium admisisse putabatur. Atqui, omnia hæc, scriptæ legis præcepta fuerunt, & tamen eo tempore obseruabantur: non igitur homines sub sola naturæ lege viuiebant. Tunc etiam peccatum originis à primo parente transmissum in posteros, aliquo adhibito remedio expiatur, quod lege naturali institutum non erat, sed diuina. Postremo, homines ea ætate non sine fide Christi venturi, peccatorum veniam, iusticiam, & sanctitatem consequentur: ergo non sub lege naturæ tantummodo, sed sub lege etiam Christi viuiebant.

Inter scriptores duæ sunt de Sabbati obseruatione, & de mundorum animantium ab immundis distinctione, sententiæ variæ & diuersæ. A iur quidam, Sabbati cultum, & uenerationem id temporis nullam fuisse, nullam item mundorū ab immundis differentiam. quare quod dicitur Gene. 2. de die Sabbati, *Et sanctificauit illum*, Volunt dictum esse per Occupationem, non quod tunc coli cœperit dies Sabbati, sed postea: Pari quoque modo Genes 7. illud de mundis, & immundis animantibus, dictum esse per eandem figuram Occupationis intelligunt, vt munda dicta sint animalia, quæ postea lex per Moysen data, ab immundis discreuit. Porro alij sentiunt hæc ante legem quidem Moysis ab illis patribus antiquis obseruata fuisse, at in Aegypto apud Hebræos in obliuionem, & desuetudinem venisse. Sed certè quicquid sit de his duobus præceptis, de ceteris, quæ è scriptura produximus; non est dubitandum, illis temporibus ea fuisse seruata. Quare dicendum arbitror, totum illud tempus ante scriptam legem Moysis, tribui legi naturali: quia etiam multa, quæ postea lex scripta constituit, eo tempore seruarentur, seruabantur tamè illa non vi alicuius scriptæ ac positæ legis, sed more, & instituto Maiorum. Primi enim homines suis liberis, ac posteris multa exemplo, institutione, ac more tradiderunt. Item, quamuis etiam Abraham fuerit Circumcisionis præceptum diuinitus datum, nihilominus totum illud tempus dicitur sub lege naturæ fluxisse; non quia nullum aliud præceptum seruaretur nisi legis naturalis; sed quia nondum erat lex Moysis scripta. Hinc etiam apparet, quo pacto sub lege naturæ mundus tunc temporis vixisse dicatur; cum tamen peccatum originis in paruulis non nisi aliquo remedio, quod diuina instituisset prouidentia, deleteretur; & homines; non fierent iusti, & sancti absque fide Christi venturi, quoniam etiam præceptum Fidei fuerit, quo aliquid super-

naturale credere homines cogebantur, lex tamè scripta non erat. Dicitur ergo illud tempus fuisse legis naturalis, quia magna ex parte sub ea lege viuiebatur, quamuis aliqua diuini, ac supernaturalis iuris præcepta seruarentur, vel instituto, & consuetudine Maiorum, vel iussu etiam Dei. Quare nullo vnquam tempore per solam legis naturalis obseruationem homines facti sunt iusti coram Deo, sed per fidem, gratiã, & merita Christi Domini, quem venturum esse credebant.

Cap. II.

De lege diuina veteri, & noua.

Quæritur primò, quæ lex, Diuina nomine intelligatur? Dicimus, Diuinam legem vocari, quam Deus proximè per seipsum imposuit: nã hac ratione à naturali lege distinguitur, quòd hanc Deus tanquam naturæ auctor constituit, vnde eam per naturam condit, ac ponit: at Diuinam legem, nõ per naturam, sed præter, & supra naturam tradit, Verbi gratia, iubet Deus parentibus honorem deferre, egentium inopiam subleuare, depositum reddere, cuique suum ius tribuere: sed hæc per ipsam rationis, & intelligentiæ humanæ naturam præscribit, ac præcipit: at quod decima bonorum pars Sacerdotibus soluatur, quod octauo die infans circumcidatur; quod sacra Baptismatis vnda abluamur, non per naturam, sed per legem datam, nouam, aut veterem, Deus ipse imperauit.

Secundò Quæritur, Quo pacto lex vetus à Deo lata esse dicatur; cum tamen etiam in Scripturis legamus esse datam per Angelos, & esse latam à Moysè? cum Ezechielis itidem 20. dicatur esse lex non bona? ait enim Deus de Iudæis; *Deditis præcepta non bona, & iudicia, in quibus non viuunt: & Petrus iugum appellat, quod nec nos, inquit, nec patres nostri portare potuimus. Dicimus, eam legem esse datam à Deo, ministerio tamen Angeli, qui nomine, & auctoritate Dei cum Moysè loquebatur, & quia Deū ipsum referens, eius vice & munere fungebatur, passim in sacris litteris Dominus perhibetur. Et quia deinde Moyses legem latam à Deo, ministerio Angeli acceptam populo promulgauit, tradidit, explicuit, scripsit, idè dicitur lex Moysis.*

Eorū verò, quæ prætulimus ex Ezechiele verborū sensus hic est. Comminatur Deus se grauius puniturū populum suum, eò quod eius præcepta neglexerit, leges & iura perfrigerit: Et idè, inquit, dedi, præterito pro futuro sumpto, id est, dabo eis præcepta non bona, quasi dicat; Tradam eos in manus, & potestatem dominorū, qui eos durè, & acerbè tractent, & imponant eis tributa, & onera grauiora, leges asperas, & intolerabiles. *Et iudicia, in quibus non viuunt: Hoc est dicere; Quia mea præcepta seruare noluerunt, quorū obseruatione hac vita fruerebantur, si vellent; idè subiiciam eos seruituti eorum, qui ipsis præcepta dabunt, quorum tamen obseruatio nõ dabit eis, quã tantopere vitam desiderant. Petrus verò Apostolus iugum ipsam legem appellat: quia quid faciendum, quid fugiendum, docebat quidem illa; auxilium verò, & opem ad bonum faciendum, & malum deuittandum minimè præstabat.*

Aho. 7.
Gal. 3.

Aho. 11.